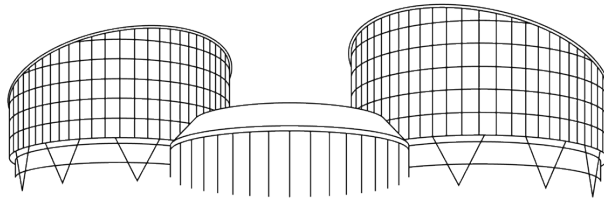

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2013. Prezenta traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă în niciun fel Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea referințele cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul acestui document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

MAREA CAMERĂ

CAUZA SITAROPOULOS ȘI GIAKOUMOPOULOS c. GRECIEI

(Cererea nr. 42202/07)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

15 martie 2012

Această hotărâre este definitivă, însă poate fi supusă revizuirii editoriale.

În cauza Sitaropoulos și Giakoumopoulos c. Greciei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reunită în Marea Cameră formată din:

Nicolas Bratza, *președinte*,
Jean-Paul Costa,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Boštjan M. Zupančič,
Lech Garlicki,
Egbert Myjer,
David Thór Björgvinsson,
Ján Šikuta,
Ineta Ziemele,
Luis López Guerra,
Nona Tsotsoria,
Ann Power,
Zdravka Kalaydjieva,
Vincent A. de Gaetano,
Angelika Nußberger, *judecători*,
Spyridon Flogaitis, *judecător ad hoc*,

și Johan Callewaert, *grefier*,

După deliberare în camera de consiliu la 4 mai 2011 și la 18 ianuarie 2012,

Pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 42202/07) depusă la Curte împotriva Republicii Elene la 20 septembrie 2007, în conformitate cu prevederile articolului 34 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”), de către trei cetățeni greci, domnul Nikolaos Sitaropoulos, domnul Stephanos Stavros și domnul Christos Giakoumopoulos („reclamanții”).

2. Reclamanții sunt reprezentați de domnul Y. Ktistakis, membru al baroului de avocați din Atena. Guvernul Greciei („Guvernul”) este reprezentat de delegații agentului său, doamna K. Paraskevopoulou, consilier în Consiliul juridic de Stat și doamna Z. Hatzipavlou, asistent judiciar în Consiliul juridic de Stat.

3. Reclamanții se plâng de faptul că imposibilitatea acestora de a vota la locul lor de reședință s-a soldat cu o ingerință disproporționată în exercitarea dreptului acestora de a vota în cadrul alegerilor legislative, drept garantat de art. 3 din Protocolul nr. 1.

4. Prezenta cerere a fost repartizată primei secții a Curții (art. 52 paragraf 1 din regulamentul Curții). În urma abținerii lui Christos Rozakis, judecător ales în numele Greciei, Guvernul l-a desemnat pe Spyridon Flogaitis în calitate de judecător ad-hoc (fostul art. 27 paragraf 2 din Convenție și art. 29 paragraf 1 din regulament).

5. La 8 iulie 2010 o cameră a acelei secții formată din Nina Vajić, președinte, Anatoly Kovler, Elisabeth Steiner, Khanlar Hajiyev, Dean Spielmann, Sverre Erik Jebens, judecători, și Spyridon Flogaitis, judecător ad-hoc, precum și Søren Nielsen, grefier, a pronunțat o hotărâre în care a decis să scoată cererea de pe rol în privința celui de-al

doilea reclamant. Camera a hotărât, cu cinci voturi la două, că cererea era admisibilă în privința primului și celui de-al treilea reclamant și că a existat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 al Convenției.

6. La 22 noiembrie 2010, în urma unei cereri a guvernului din 7 octombrie 2010, colegiul Marii Camere a decis să trimită cauza în fața Marii Camere în virtutea art. 43 din Convenție.

7. Compunerea Marii Camere a fost hotărâtă în conformitate cu prevederile art. 26 paragrafele 4 și 5 din Convenție și art. 24 din regulament.

8. Atât reclamantii cât și Guvernul au depus observații scrise (art. 59 paragraf 1 din regulament), lucru pe care l-a făcut și Liga Elenă pentru Drepturile Omului, căreia președintele i-a permis să intervină în procedura scrisă (art. 36 paragraf 2 din Convenție și art. 44 paragraf 3 din regulament).

9. La 4 mai 2011 a avut loc, la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg, o audiere publică (art. 59 paragraful 3 din regulament).

S-au prezentat în fața Curții:

(a) *pentru Guvern*

doamna K. PARASKEVOPOULOU, consilier, Consiliul Juridic de Stat,

doamna Z. HATZIPAVLOU, asistent judiciar, Consiliul Juridic de Stat, *delegații agentului*;

(b) *pentru reclamantii*

domnul I. KTISTAKIS, avocat, *reprezentant*;

doamna A. TERZIS, avocat, *consilier*.

Curtea i-a audiat pe domnul KTISTAKIS și doamna HATZIPAVLOU.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

10. Reclamantii sunt născuți în 1967 și, respectiv, 1958 și locuiesc la Strasbourg. Ei sunt funcționari ai Consiliului Europei.

11. Prin decretul prezidențial nr. 154/2007 din 18 august 2007, parlamentul Greciei a fost dizolvat și s-a fixat data de 16 septembrie 2007 pentru organizarea alegerilor generale.

12. Într-o scrisoare din 10 septembrie 2007 adresată prin fax ambasadorului Greciei în Franța, reclamantii, care au reședință permanentă în Franța, și-au exprimat dorința de a-și exercita dreptul lor de vot în Franța în cadrul alegerilor care urmau să aibă loc la 16 septembrie 2007.

13. La 12 septembrie 2007, bazându-se pe instrucțiunile și informația oferită de Ministerul de interne ambasadorul le-a răspuns în felul următor:

“[Statul Grec] confirmă dorința sa - frecvent exprimată la nivel instituțional - de a permite cetățenilor greci cu domiciliul în străinătate să voteze la locul lor de reședință. Cu toate acestea, este clar că acest lucru necesită reguli fixate prin lege, reguli ce nu există deocamdată. De fapt, asemenea reguli nu pot fi instituite printr-o simplă decizie administrativă, dat fiind faptul că sunt necesare măsuri speciale pentru înființarea secțiilor de votare în ambasade și consulate ... În lumina celor expuse mai sus și în pofida voinței Statului, cererea dumneavoastră cu privire la viitoarele alegeri nu poate fi satisfăcută din motive obiective.”

14. Alegerile generale au avut loc la 16 septembrie 2007. Reclamanții, care nu s-au deplasat în Grecia, nu și-au exercitat dreptul de vot.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE PERTINENTE

A. Dreptul și practica internă

1. Constituția Greciei din 1975

15. Prevederile pertinente din Constituție sunt următoarele:

Articolul 1

“ ...

2. Suveranitatea populară constituie fundamentul guvernării.

3. Toate puterile emană de la popor și există pentru popor și națiune; ele vor fi exercitate după cum este prevăzut în Constituție. ”

Articolul 51 (înainte de redactarea Constituției în 2001)

“1. Numărul deputaților este stabilit prin lege. Acesta nu trebuie să fie mai mic de două sute sau mai mare de trei sute.

2. Deputații reprezintă națiunea.

3. Deputații sunt aleși prin sufragiu direct, universal și exprimat prin vot secret de cetățenii cu drept de vot, după cum prevede legea. Legea nu poate să restrângă dreptul de vot al vreunui cetățean, exceptând cazurile când acesta nu a atins vârsta legală minimă, în cazuri de incapacitate legală sau din cauza unei condamnări penale irevocabile pentru anumite infracțiuni.

4. Alegerile parlamentare au loc simultan pe întreg teritoriul țării. Condițiile exersării dreptului de vot al persoanelor aflate în afara țării pot fi specificate prin lege.

5. Exercițarea dreptului de vot este obligatorie. Excepțiile și sancțiunile penale sunt stabilite în fiecare caz prin lege.”

Articolul 54

“1. Sistemul electoral și circumscripțiile electorale sunt stabilite printr-o lege care se aplică alegerilor care au loc imediat după viitoarele alegeri, exceptând cazul în care o prevedere explicită, adoptată de majoritatea celor două treimi din numărul total al deputaților, stipulează aplicarea sa imediată viitoarelor alegeri.

2. Numărul deputaților aleși în fiecare circumscripție electorală este specificat prin decret prezidențial în baza populației legale a circumscripției, stabilită în urma rezultatelor ultimului recensământ, în funcție de numărul persoanelor înregistrate pe listele municipale corespunzătoare, după cum prevede legea. Rezultatele recensământului luat în considerație sunt acelea care au fost publicate în baza de date a serviciului competent la un an de la ziua recensământului.

3. O parte din Parlament, ce constituie nu mai mult de o două-zecime din numărul total al deputaților, poate fi aleasă în mod uniform la nivel național în funcție de numărul total de voturi obținute de fiecare partid în toată țara, după cum prevede legea”.

Articolul 108

“1. Statul veghează asupra condițiilor de viață ale emigranților greci și asupra menținerii legăturii acestora cu patria. Statul veghează, de asemenea, asupra instruirii și promovării sociale și profesionale ale cetățenilor greci care muncesc în afara țării.

2. Legea determină modalitățile organizării și funcționării precum și atribuțiile Consiliul Mondial al Diasporei Elene, a cărui misiune este expresia deplină a elenismului pretutindeni.”

Al doilea paragraf al art. 108 a fost adăugat în timpul redactării Constituției în 2001.

16. În 2001, art. 51 paragraf 4 a fost modificat în felul următor:

“4. Alegerile parlamentare au loc simultan pe întreg teritoriul țării. Modalitățile exercitării dreptului de vot al alegătorilor cu reședința în afara țării pot fi stabilite printr-o lege adoptată cu o majoritate de două treimi din numărul total al deputaților. În cazul acestor persoane, principiul votării simultane nu exclude exercitarea dreptului de vot prin poștă sau prin alte mijloace adecvate, cu condiția ca numărarea voturilor și anunțarea rezultatelor să aibă loc în același timp ca și pe teritoriul țării.”

2. *Legislația electorală în vigoare la momentul faptelor*

17. La momentul alegerilor parlamentare în cauză, Decretul Prezidențial nr. 96/2007, care constituia legislația electorală în vigoare la acel moment, prevedea următoarele:

Articolul 4 – Dreptul de vot

“1. Fiecare cetățean grec are drept de vot începând cu vârsta de 18 ani. ... ”

Articolul 5 – Decăderea din drept

“Nu au drept de vot:

(a) persoanele plasate sub tutelă în conformitate cu prevederile Codului civil;

(b) persoanele a căror condamnare definitivă pentru una dintre infracțiunile prevăzute în Codul Penal sau în Codul Penal Militar este însoțită de o măsură ce nu le permite să-și exercite dreptul de vot pe durata ispășirii pedepsei.”

Articolul 6 – Exercițarea dreptului

“1. Dreptul de vot într-o circumscripție electorală este rezervat persoanelor înscrise în listele electorale ale unei municipalități sau ale unei comune din această circumscripție.

2. Exercițarea dreptului de vot este obligatorie. ”

3. *Proiectul de lege intitulat “Exercițarea dreptului de vot în alegerile parlamentare de către alegătorii greci cu reședința în străinătate”*

18. În raportul proiectului depus la 19 februarie 2009 în Parlament de către miniștrii de Interne, al Justiției și al Economiei, se remarcă faptul că textul viza satisfacerea “uneia dintre obligațiile istorice majore ale Guvernului, care, fără îndoială, consolidează legăturile grecilor expatriați cu patria lor”. Potrivit raportului, dreptul de vot al grecilor cu

reședința în străinătate era consacrat atât de art. 108 cât și de art. 51 paragraf 4 din Constituție. Raportul sublinia, în special, că art. 108 “le oferă grecilor expatriați ‘un drept social’. Această prevedere obligă Statul elen să ia toate măsurile necesare pentru menținerea legăturilor grecilor expatriați cu Grecia, pentru a asigura accesul acestora la educația greacă și pentru a asigura promovarea socială și profesională a grecilor care muncesc în afara Greciei. Reglementarea modalităților de exercitare a dreptului de vot al grecilor expatriați în cadrul alegerilor parlamentare din Grecia contribuie de o manieră incontestabilă la stabilirea unor legături strânse între grecii expatriați și patria lor”. Referindu-se în continuare la prevederea constituțională despre acest subiect, și anume la art. 51 paragraf 4, raportul a calificat legea vizată de articolul în cauză ca fiind o lege de executare a Constituției. În cele din urmă, raportul considera că “în această epocă a globalizării, este de la sine înțeles că expatriații greci trebuie să aibă de spus un cuvânt decisiv în evoluția propriei lor țări”.

19. Consiliul științific (Επιστημονικό Συμβούλιο) al Parlamentului este un organ cu caracter consultativ dependent de președintele Parlamentului. El este constituit din 10 membri, printre care profesori de drept, de științe politice, de economie, de statistici, de informatică și un specialist în relații internaționale. Acesta a întocmit un raport cu data de 31 martie 2009, asupra proiectului de lege sus-menționat. În acest raport se observa că, în trecut, anumite autorități judiciare susțineau că art. 51 paragraf 4 din Constituție impunea Parlamentului obligația de a permite expatriaților greci să-și exercite dreptul de vot în afara Greciei. Totuși, referindu-se la alte autorități judiciare și la lucrările pregătitoare ale art. 51 paragraf 4 din Constituție, raportul afirma că autorizarea de către organul legislativ a exercitării dreptul de vot din străinătate era facultativă și nu obligatorie. Potrivit raportului, caracterul facultativ al prevederii sus-menționate din Constituție nu s-a schimbat nicicum în urma revizuirii constituționale din 2001.

20. La 7 aprilie 2009, Parlamentul a respins proiectul de lege, deoarece nu s-a reușit să se obțină o majoritate a celor două treimi din numărul total al deputaților conform prevederilor art. 51 paragraf 4 din Constituție. Deputații, mai cu seamă cei din opoziție, au invocat, în special, numărul mare al cetățenilor greci cu domiciliul în străinătate raportat la numărul grecilor cu reședința în Grecia și consecințele pe care acest lucru l-ar putea avea asupra compunerii organului legislativ.

B. Dreptul și practica internațională

1. Textele adoptate de Adunarea parlamentară a Consiliului Europei

21. Textele pertinente adoptate de Adunarea parlamentară a Consiliului Europei sunt următoarele:

(a) Rezoluția 1459 (2005) a Adunării parlamentare a Consiliului Europei

“ ...

2. În conformitate cu opinia Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) adoptată în decembrie 2004, [Adunarea parlamentară] cheamă ... Statele membre și observatorii pe lângă Organizație să reevalueze ansamblul restricțiilor existente asupra drepturilor electorale și să le elimine pe toate acelea care nu mai sunt necesare și proporționale în cadrul urmăririi unui scop legitim.

3. Adunarea consideră că, de regulă, ar trebui să se acorde prioritate garantării drepturilor electorale eficiente, libere și egale unui număr cât mai mare de cetățeni, indiferent de originea lor etnică, sănătate, statut ca membru al forțelor armate sau cazier juridic. Este suficient să se țină cont de dreptul de vot al cetățenilor domiciliați în străinătate.

...

7. Dată fiind importanța dreptului de vot într-o societate democratică, Statele membre ale Consiliului Europei ar trebui să le permită cetățenilor lor domiciliați în străinătate să voteze în cadrul alegerilor naționale ținându-se totuși cont de complexitatea diferitelor sisteme electorale. Ele ar trebui să ia măsuri corespunzătoare pentru a facilita cât mai mult posibil exercitarea acestor drepturi, în special apelând la votul prin corespondență (prin poștă), votarea la consulat sau votul electronic, în conformitate cu Recomandarea Rec (2004)11 a Comitetului de Miniștri pentru Statele membre privind normele juridice, operaționale și tehnice ale votului electronic. În acest scop, Statele membre ar trebui să coopereze între ele și să se abțină de la crearea unor obstacole inutile în calea exercitării eficiente a drepturilor de vot ale cetățenilor străini cu reședința pe teritoriul lor.

...

11. Prin urmare, Adunarea cheamă:

i. Statele membre ale Consiliului Europei și observatorii în cauză să:

...

b. garanteze drepturi electorale tuturor cetățenilor lor, fără a impune condiții privind reședința;

c. faciliteze exercitarea drepturilor electorale ale expatriaților prin instaurarea procedurilor de vot prin corespondență (prin poștă și/sau la consulat), acceptarea introducerii votului electronic în conformitate cu Recomandarea Rec(2004)11 a Comitetului de Miniștri precum și să coopereze între ele în acest scop;

...”

(b) Recomandarea 1714 (2005) a Adunării parlamentare a Consiliului Europei - abrogarea restricțiilor asupra dreptului de vot

“1. Referindu-se la Rezoluția 1459(2005) privind abrogarea restricțiilor asupra dreptului de vot, Adunarea parlamentară cheamă Comitetul de Miniștri să:

i. ceară Statelor membre și observatorilor:

a. să semneze și să ratifice Convenția Consiliului Europei privind Participarea Străinilor în Viața Publică la Nivel Local (ETS Nr. 144) din 1992 și să acorde drepturi electorale pasive la alegerile locale pentru toți rezidenții legali; și

b. să reexamineze restricțiile existente asupra drepturilor electorale ale deținuților și ale membrilor forțelor armate în vederea abrogării tuturor acelor restricții care nu mai sunt necesare și proporționale în cadrul urmăririi unui scop legitim;

ii. ceară serviciilor competente ale Consiliului Europei, în special Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) și Consiliului său pentru Alegeri Democratice, să-și elaboreze activitățile ce vizează ameliorarea condițiilor unei exercitări eficiente a drepturilor electorale în cazul unor grupuri sociale cu dificultăți deosebite, cum ar fi expatriații, deținuții, persoanele condamnate pentru o infracțiune penală, persoanele internate în instituțiile de îngrijire medicală, militarii sau grupurile nomade.

iii. analizeze instrumentele existente pentru a evalua o necesitate eventuală a unei convenții a Consiliului Europei destinată ameliorării cooperării internaționale în scopul facilitării exercitării drepturilor electorale ale expatriaților. ”

2. *Textele adoptate de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept ("Comisia de la Veneția")*

(a) **Codul bunelor practici în materie electorală (aviz nr. 190/2002)**

22. Codul prevede că "dreptul de vot și de eligibilitate poate fi acordat cetățenilor cu reședință în străinătate" (punct I.1.1.c.v.). Raportul explicativ face următoarele precizări:

"...dreptul de vot și/sau dreptul de eligibilitate pot fi supuse unor condiții de reședință, termenul reședință, în acest caz, semnificând locul de reședință obișnuit. ... Dimpotrivă, destul de puține state acordă dreptul de vot și chiar cel de eligibilitate cetățenilor lor cu reședință în străinătate. Această practică poate duce la abuz în unele cazuri speciale, de exemplu atunci când naționalitatea este acordată în bază etnică."

23. Celelalte părți relevante ale Codului prevăd următoarele:

" ...

3.2 Libertatea alegătorilor de a-și exprima voința și de a lupta împotriva fraudelor electorale

i. procedura de vot trebuie să fie simplă;

ii. alegătorii trebuie să beneficieze întotdeauna de posibilitatea de a vota într-o secție de votare. Alte modalități de votare sunt acceptate numai în următoarele condiții:

iii. votarea prin corespondență poate fi permisă numai în cazul în care activitatea

serviciilor poștale este sigură și fiabilă, dreptul de a vota prin corespondență poate fi acordat persoanelor internate în spital, deținuților, persoanelor cu mobilitate redusă sau persoanelor cu drept de vot care domiciliază în străinătate; fraudă sau intimidarea nu trebuie să fie permise;

iv. votul electronic poate fi utilizat numai dacă este sigur și fiabil. Persoanele cu drept de vot trebuie să beneficieze de posibilitatea de a obține confirmarea voturilor și, în caz de necesitate, de a le modifica respectând principiile votului secret; sistemul în cauză trebuie să fie transparent;

v. votarea prin procură trebuie să fie reglementată de niște reguli extrem de rigide; numărul procurilor pe care le poate primi un singur alegător trebuie să fie limitat;

..."

(b) **Raportul din 2006 privind legislația și administrarea electorală din Europa (studiu nr. 352/2005)**

24. Raportul indică, printre altele, următoarele:

"Drepturile de vot ale cetățenilor domiciliați în străinătate

57. Dreptul de vot din afara țării este un fenomen relativ recent. Chiar și în democrațiile cu tradiție, cetățenilor care locuiesc în țări străine nu li s-au acordat drepturi de vot până în anii 1980 (e.g. Germania, Marea Britanie) sau 1990 (e.g. Canada, Japonia). Între timp, totuși, multe democrații noi sau care apar în Europa au introdus dispoziții juridice instituind acest drept de vot din afara țării. Deși acesta încă nu este foarte răspândit pe continent, introducerea lui poate fi luată în considerație. Totuși trebuie implementate un șir de garanții pentru a asigura integritatea sufragiului ...

...

152. Mai multe democrații cu tradiție din Europa de Vest autorizează votul prin corespondență, printre care Germania, Spania, Irlanda, Elveția În scopul unei rate de participare maxime, procesul electoral prevede votul prin corespondență. Acest tip de votare a fost, printre altele, aplicat

atât în Bosnia și Herțegovina cât și în Kosovo pentru a asigura o participare maximală la procesul electoral (CG/BUR (11) 74). Totuși, această metodă de votare nu ar trebui să aibă loc decât în cazul unor servicii postale sigure și fiabile. Fiecare caz trebuie evaluat în mod individual pentru a determina riscurile de fraudă și de manipulare inerente votului prin corespondență.

...

(c) Raportul din 2010 cu privire la votul extern (studiu nr. 580/2010)

25. Concluzia acestui raport este următoarea:

“91. Practica națională cu privire la dreptul de vot al cetățenilor din străinătate și exercitarea acestuia nu sunt aceleași în Europa.

92. Totuși, evoluția legislațiilor, cum ar fi hotărârea pe care a pronunțat-o recent Curtea Europeană a Drepturilor Omului în privința Greciei - care încă nu este definitivă - arată o tendință favorabilă dreptului de vot al cetățenilor aflați în afara țării, cel puțin în ceea ce privește alegerile naționale, al cetățenilor care au menținut legături cu țara lor de origine.

93. Acest lucru este adevărat cel puțin în cazul persoanelor care se află temporar în afara țării. Definiția caracterului temporar al unei aflări în străinătate variază totuși de la caz la caz și, în cazul adoptării acestui criteriu, este nevoie ca acesta să fie precizat.

94. Trebuie să se facă o distincție și în funcție de tipurile alegerilor. Scrutinele naționale într-o singură circumscripție sunt cel mai ușor de deschis pentru cetățenii cu domiciliul în străinătate, pe când alegerile locale sunt, de regulă, închise pentru aceștia, în special din cauza legăturii lor slabe cu politica locală.

95. Proporția cetățenilor aflați în străinătate poate, de asemenea, varia mult în funcție de țară. Atunci când numărul acestora este mare, impactul cetățenilor aflați în străinătate asupra rezultatelor alegerilor poate fi unul decisiv, ceea ce poate justifica implementarea unor măsuri specifice.

96. Este justificat să li se ceară alegătorilor din străinătate să se înregistreze pentru a putea vota, chiar dacă înregistrarea este automată pentru cei domiciliați în țară.

97. Obligația de a vota într-o ambasadă sau consulat poate, în practică, îngreuna dreptul de vot al cetățenilor din străinătate. Această restricție poate fi justificată prin faptul că celelalte mijloace de votare (votul prin corespondență, votul în bază de procură, votul electronic) nu sunt întotdeauna sigure și fiabile.

98. În concluzie, deși refuzul acordării dreptului de vot cetățenilor domiciliați în străinătate sau îngreunarea acestui vot constituie o restricție a principiului sufragiului universal, Comisia nu consideră, la această etapă, că principiile patrimoniului electoral european cer introducerea unui asemenea drept.

99. Deși introducerea dreptului de vot pentru cetățenii domiciliați în străinătate nu este impusă de principiile patrimoniului electoral european, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept propune ca Statele, în funcție de mobilitatea europeană a cetățenilor, și în funcție de situația specială a unor State, să adopte o abordare pozitivă în privința dreptului de vot al cetățenilor cu domiciliul în străinătate, de vreme ce acest drept contribuie la extinderea cetățeniei naționale și europene.”

3. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice

26. Dreptul de vot este consacrat în art. 25 din Pact, ale cărui părți importante sunt următoarele:

“Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără niciuna dintre discriminările la care se referă art. 2 și fără restricții nerezonabile:

...

(b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

...”

În timpul elaborării comentariului general asupra art. 25 din Pact, publicat la 12 iulie 1996 de Comitetul drepturilor omului (CDO), Statelor li s-a propus să le permită cetățenilor lor domiciliați în străinătate să utilizeze sistemele de vot prin corespondență pentru alegătorii plecați. Această propunere nu a fost acceptată de Comitetul drepturilor omului și, respectiv, nu a fost inclusă în comentariul general.

4. *Convenția americană a drepturilor omului*

27. Art. 23 din Convenția americană a drepturilor omului prevede următoarele:

“1. Orice cetățean are dreptul și posibilitatea:

a. de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b. de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor; și

c. de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.

2. Legea poate reglementa exercitarea drepturilor și posibilităților menționate în paragraful precedent doar din motive de vârstă, naționalitate, locul de reședință, limbă, educație, capacitate civilă și mentală, sau în cazul unei sentințe penale pronunțată de un judecător competent.”

28. Dreptul de vot în baza art. 23 nu este absolut și poate fi supus restricțiilor din motivele expres menționate în paragraful 2 al acestui articol, printre care “locul de reședință”. Totodată, nu orice restricție a dreptului de vot fondată pe locul de reședință este justificată.

29. În cauza *Statehood Solidarity Committee c. Statelor Unite ale Americii* (Cauza 11.204, Raport nr. 98/03 din 29 decembrie 2003), Comisia Inter-Americană a Drepturilor Omului a considerat că aceste modalități de interpretare și de aplicare a dreptului enunțat în art. 23 din Convenția americană a drepturilor omului erau în conformitate cu jurisprudența celorlalte sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului, ale căror tratate oferă garanții similare. În acest sens, ea s-a referit la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului Drepturilor Omului al ONU:

“93. ... La fel ca și Curtea Europeană și această Comisie, Comitetul Drepturilor Omului al ONU a recunoscut că drepturile protejate de art. 25 din Pact nu sunt absolute, dar că orice condiție de exercitare a dreptului de participare politică protejat de art. 25 trebuie să se bazeze pe ‘criterii obiective și rezonabile’. Comitetul a considerat, de asemenea, că în lumina principiului fundamental al proporționalității, o mai mare restricționare a drepturilor politice ar necesita o justificare specială.

...”

5. *Sistemul de protecție a drepturilor omului bazat pe Carta Africană*

30. Art. 13 paragraf 1 din Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor prevede:

“1. Orice cetățean are dreptul și este liber să ia parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși, în conformitate cu prevederile legii.”

31. Considerând că această prevedere se aseamănă ca și conținut cu art. 25 din Pact, Comisia Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor a interpretat art. 13 din Cartă în lumina comentariului general a Comitetului Drepturilor Omului asupra art. 25. Prin urmare, ea a ajuns la concluzia că orice condiție impusă exercitării acestui drept trebuie să se bazeze pe criterii obiective și rezonabile stabilite prin lege (a se vedea Purohit și Moore c. Gambiei, Comunicarea Nr. 241/2001, § 76).

C. Drept comparat

32. Potrivit elementelor de drept comparat de care dispune Curtea cu privire la legislația Statelor membre ale Consiliului Europei în materie de vot din străinătate, majoritatea acestor țări autorizează și implementează proceduri ce le permit cetățenilor lor cu domiciliul în străinătate să voteze în cadrul alegerilor legislative. În același timp, există diferite situații iar scenariile variate nu se supun unei clasificări pe categorii clar delimitate. Totodată, se poate face o deosebire schematică între două mari categorii: și anume, categoria Statelor care le permit cetățenilor săi să voteze din străinătate, printr-o serie de modalități, și categoria Statelor care, de regulă, nu permit acest lucru. În fine, majoritatea Statelor membre care autorizează acest vot prevăd o serie de proceduri administrative pentru înscrierea expatriaților în listele electorale.

1. Modalitățile de exercitare a dreptului de vot din străinătate în țările care, în principiu, autorizează acest lucru

33. Treizeci și șapte de State membre fac parte din această categorie: Austria, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Ungaria, Islanda, Italia, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Moldova, Monaco, Olanda, Norvegia, Polonia, Portugalia, România, Rusia, Serbia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Elveția, “fosta Republică Iugoslavă Macedonia”, Turcia, Ucraina și Regatul Unit.

34. Țările sus-menționate permit votarea în secțiile de votare instalate în străinătate, votul prin corespondență sau ambele variante. Cele șaptesprezece țări ce urmează autorizează votarea în ambasade sau consulate sau în secțiile de votare deschise în altă parte: Bulgaria, Croația, Danemarca, Finlanda, Franța, Georgia, Ungaria, Islanda, “fosta Republică Iugoslavă Macedonia”, Moldova, Norvegia, Polonia, Republica Cehă, România, Rusia, Serbia, Ucraina.

Opt țări (Austria, Germania, Italia, Liechtenstein, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Slovacia) autorizează votul extern doar prin corespondență, fie prin intermediul ambasadei sau consulatului, fie printr-un curier adresat direct autorității naționale competente. Posibilitatea de a vota fie la ambasadă (consulat), fie prin corespondență este autorizată de către Belgia, Bosnia-Herțegovina, Spania, Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia și Suedia. Foarte puține țări prevăd, de asemenea, votul în bază de procură: Belgia, Franța, Olanda, Elveția și Regatul Unit. În Monaco, votul în bază de procură este unica modalitate de vot extern pentru cetățenii acestei țări.

Câteva țări autorizează votul prin Internet: Olanda și Elveția. Acest tip de vot este deja prevăzut de lege și utilizat în Estonia, în timp ce în Spania se află încă la etapa studierii.

35. În cinci State membre (Bosnia și Herțegovina, Danemarca, Ungaria, Liechtenstein și “fosta Republică Iugoslavă Macedonia”), doar persoanele cu reședință temporară în

străinătate au dreptul să voteze din străinătate. În ultima țară menționată, legea vizează explicit persoanele care se află și muncesc temporar în străinătate. În unele țări, expatriații pierd dreptul de vot după o anumită perioadă de timp (cincisprezece ani în Regatul Unit și douăzeci și cinci de ani în Germania).

36. Unele țări, cum ar fi Austria, Ungaria, Slovenia și Ucraina autorizează votul extern doar cu permisiunea țării gazdă.

37. În patru țări - Croația, Franța, Italia și Portugalia - expatriații pot alege propriii lor reprezentanți în parlamentul național în circumscripțiile electorale create în străinătate. În Portugalia, fiecare din cele două circumscripții alege câte un deputat în parlament. Cetățenii francezi domiciliați în străinătate participă la alegerile celor doisprezece membri ai Senatului prin intermediul Asamblei Francezilor din străinătate. Începând cu 2012, aceștia vor putea, de asemenea, să aleagă unsprezece deputați în Asamblăa Națională. În Croația și Italia, numărul de mandate parlamentare alocate circumscripțiilor din străinătate depinde de numărul voturilor exprimate.

2. Țările care nu garantează sau care îngăduiesc în mod considerabil dreptul de vot din străinătate

38. Opt State membre, și anume Albania, Andora, Armenia, Azerbaidjan, Cipru, Malta, Montenegro și San Marino nu autorizează votul din străinătate la alegerile legislative. În special, în Albania, codul electoral în vigoare nu conține nicio prevedere cu referire la votul din străinătate. Irlanda reglementează de o manieră strictă această opțiune. Dreptul de a vota prin corespondență le aparține doar membrilor poliției și forțelor armate precum și diplomaților irlandezi și partenerilor acestora. Prin urmare, acest drept este limitat pentru un grup specific și foarte restrâns de persoane. În virtutea legislației din Montenegro și San Marino, persoanele domiciliate în străinătate nu pot vota doar în propria lor țară.

3. Procedurile administrative de înscriere a expatriaților în listele electorale

39. În cel puțin douăzeci și două din Statele membre care autorizează votul din străinătate, persoanele ce vor să beneficieze de această posibilitate trebuie să ceară din timp să fie înscrise în listele electorale, înainte de o anumită dată, fie autorităților din țara lor de origine fie misiunilor diplomatice sau consulare din străinătate.

40. În Bosnia și Herțegovina, cererea de înscriere trebuie depusă înainte de fiecare scrutin la comisia electorală centrală a țării. În Danemarca, persoanele cu drept de vot trebuie să adreseze cererea organelor locale din ultima localitate în care au locuit. În Ungaria, alegătorii pot cere să fie înscrși la misiunile diplomatice sau consulare, în urma completării unui formular la biroul electoral local, în limita termenelor stabilite. În Germania și Luxemburg, cererea trebuie depusă la administrația locală. În Slovacia, alegătorii din străinătate trebuie să ceară să fie înscrși în liste electorale speciale ale autorităților municipale din Bratislava-Petržalka. În Slovenia, persoanele ce votează în străinătate trebuie să anunțe comisia electorală națională, pe când în Serbia persoanele interesate trebuie să formuleze o cerere de înscriere în listele electorale în calitate de rezidenți străini. Alegătorii spanioli trebuie să prezinte o cerere de înscriere într-o listă electorală specială a rezidenților absenți la secția provincială a biroului electoral. În Regatul-Unit, alegătorii domiciliați în străinătate trebuie să-și reînnoiască în fiecare an înscrierea în listele electorale la biroul electoral local.

41. În câteva țări, cererea trebuie expediată la misiunea diplomatică sau consulat, care fie întocmește listele electorale, fie transmite mai departe cererile autorității competente din țara lor de origine. Cetățenii Belgiei ce figurează în registrele populației ale misiunilor diplomatice sau consulare trebuie să completeze un formular indicând localitatea în care doresc să fie înregistrați și modul în care vor vota. Acest formular este, mai apoi, trimis la autoritățile locale în cauză iar numele persoanei este adăugat în lista alegătorilor din străinătate.

42. În Bulgaria, Republica Cehă, Polonia și Rusia, listele electorale ale expatriaților sunt întocmite de misiunile diplomatice sau consulare în baza unei cereri din partea alegătorilor. Cetățenii croați ce vor să voteze în străinătate trebuie să se înscrie la ambasadele sau consulatele croate. Alegătorii letoni ce doresc să voteze prin poștă trebuie să depună o cerere la misiunea diplomatică sau consulară respectivă, unde aceștia sunt înscrși într-o listă specială. În Olanda, expatriații cu drept de vot și care vor să-și exercite acest drept trebuie să ceară să fie înscrși în listele electorale ale cetățenilor olandezi domiciliați în străinătate depunând o cerere pe numele șefului misiunii consulare, pe care acesta o trimite, mai apoi, la Haga. În Portugalia, posibilitatea de a vota în străinătate presupune o înscriere în prealabil pe una din listele electorale consulare. Cetățenii Elveției domiciliați în străinătate trebuie să depună o cerere la misiunea diplomatică sau consulară unde aceștia sunt înscrși. Cererea este transmisă autorităților din localitatea unde persoană în cauză votează de obicei și aceasta este înscrisă în lista electorală de acolo. În “fosta Republică Iugoslavă Macedonia”, persoanele ce votează în străinătate sunt înscrise în listele electorale din momentul în care acestea depun o cerere în acest sens la misiunile diplomatice sau consulare. În Turcia, alegătorii expatriați trebuie să se înscrie într-o listă electorală specială, depunând o declarație de reședință la cel mai apropiat consulat.

43. În alte țări, alegătorii expatriați nu trebuie să urmeze nicio procedură administrativă pentru a se putea înscrie în listele electorale, autoritățile făcând acest lucru automat în baza listelor electorale existente. Acest lucru se întâmplă în Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Islanda, Italia, Lituania, Moldova, Norvegia, România, Suedia și Ucraina. Persoanele care nu sunt în listele electorale, se pot înscrie în baza unei cereri (de exemplu în Franța, Georgia, Italia și Ucraina).

44. În Islanda, alegătorii trebuie să se re-înscrie în listele electorale naționale după opt ani de ședere în străinătate; în Norvegia și Suedia, termenul limită este de zece ani.

45. În anumite țări cu un sistem de înscriere automată, expatriații trebuie să respecte o serie de formalități pentru a putea vota în țara lor de origine. De exemplu, alegătorii italieni cu reședința în străinătate care vor să voteze în Italia trebuie să informeze în scris biroul consular competent. Expatriații francezi trebuie să ceară să fie înscrși în listele electorale din Franța dacă vor să voteze în țara lor de origine.

ÎN DREPT

ASUPRA PRETINSEI ÎNCĂLCĂRI A ARTICOLULUI 3 AL PROTOCOLULUI NR. 1

46. Reclamanții afirmă că imposibilitatea de a vota de la locul lor de reședință constituie o ingerință în exercitarea dreptului lor de vot în timpul alegerilor parlamentare din 2007, încălcându-se astfel art. 3 al Protocolului Nr. 1, care prevede următoarele:

„Înaltele Părți Contractante se obligă să organizeze alegeri libere la intervale rezonabile, prin vot secret, în condiții care să asigure libertatea de exprimare a opiniei cetățenilor la alegerea legislativului.”

A. Hotărârea camerei

47. În hotărârea sa din 8 iulie 2010, camera a ajuns la concluzia că a existat o încălcare a art. 3 din Protocolul Nr.1 al Convenției. În opinia ei, prezenta cauză nu viza recunoașterea dreptului de vot ca atare al reclamanților, drept deja garantat de Constituția greacă, ci, mai degrabă, modalitățile exercitării acestui drept de către cetățenii greci domiciliați în străinătate. La acest punct, Curtea a notat că art. 51 paragraf 4 din Constituția Greciei, adoptat în 1975 și clarificat în timpul redactării constituționale din 2001, împuternicește organul legislativ să stabilească modalitățile în cauză. Deși reclamanții puteau oricând să se deplaseze în Grecia pentru a vota, în practică acest lucru complica considerabil exercitarea dreptului de vot, implicând cheltuieli și perturbări în viața lor profesională și de familie.

48. Camera a admis că art. 3 din Protocolul Nr.1 al Convenției nu impunea nicio obligație de garantare a dreptului de vot al alegătorilor domiciliați în străinătate la alegerile legislative. Cu toate acestea, prevederea constituțională în cauză (art. 51 paragraf 4) nu putea să rămână inaplicabilă pe termen nelimitat, lipsind conținutul său și intenția celor care au redactat-o de orice valoare normativă. Or, după treizeci și cinci de ani (la momentul hotărârii) de la adoptarea acestei prevederi, legislatorul grec tot nu a dat efect conținutului ei.

49. Camera a constatat, de asemenea, că această omitere a concretizării pe cale legislativă a dreptului de vot al expatriaților se traducea printr-o atitudine inechitabilă față de grecii expatriați - mai ales față de cei care se află la o distanță mare - în raport cu cei ce locuiesc în Grecia, deși Consiliul European le-a cerut Statelor membre să le permită cetățenilor lor din străinătate să participe cât mai mult posibil în procesul electoral. Bazându-se pe un studiu comparat de drept din treizeci și trei de State membre ale Consiliului European, camera a observat că o mare majoritate din ele aveau deja implementate o serie de proceduri în acest sens și a ajuns la concluzia că, în această privință, Grecia nu făcea parte din numitorul comun al Statelor membre.

B. Observațiile părților

1. Reclamanții

50. Reclamanții afirmă că dreptul cetățenilor greci de a vota din străinătate a fost recunoscut pentru prima dată în 1862 în timpul alegerii membrilor celui de-al Doilea

Congres Național, atunci când cetățenii greci puteau vota de la locul reședinței lor în străinătate. O bună parte din constituționaliștii greci, dar și jurisdicțiile elene, sunt de părere că o prevedere constituțională ce garantează un drept de o asemenea importanță ca dreptul de vot nu poate rămâne inaplicabilă pentru o perioadă nedeterminată. Reclamanții subliniază, în mod special, că, atunci când se confruntă cu aceeași problemă privind art. 24 paragraf 6 din Constituție, ce prevede adoptarea unei legi privind măsurile de limitare a drepturilor de prioritate în scopul protecției mediului cultural și modalitățile de indemnizare a proprietarilor, Plenara Consiliului de Stat a considerat că, deoarece legislatorul nu a adoptat legea de implementare în cauză, “autoritățile aveau obligația, generată direct de Constituție, să garanteze protecția continuă a monumentului și, în paralel, indemnizarea proprietarului afectat”. În opinia reclamanților, sarcina legislatorului grec de a adopta legislație în conformitate cu art. 108 și art. 51 paragraf 4 din Constituție este obligatorie și nu facultativă. Aceștia consideră că întârzierea de treizeci și șase de ani a statului elen de punere în aplicare a unei prevederi specifice din Constituție și concretizarea dreptului de vot extern al expatriaților constituie o încălcare a art. 3 din Protocolul nr 1.

53. În opinia reclamanților, poziția adoptată de Curte în *Hilbe c. Liechtenstein* ((dec.), nr. 31981/96, ECHR 1999-VI) nu este relevantă în speță. Spre deosebire de reclamantul din acea cauză, aceștia erau deja înscrși în listele electorale iar dreptul lor de vot era recunoscut, în mod explicit, de dreptul intern. Respectiv, reclamanții nu se plâng de o limitare a dreptului lor de vot ca atare, ci de faptul că nu au fost stabilite modalitățile necesare eficientizării exercitării acestui drept.

52. Reclamanții afirmă că urmăresc cu un interes sporit evenimentele politice din țara lor și că doresc să mențină legături strânse cu Grecia. Aceștia au subliniat, în mod special, că sunt înscrși în listele electorale în Grecia, că dețin pașapoarte valabile grecești, că sunt proprietarii unor bunuri imobile în Grecia, că plătesc impozite pe venit și că le este, în continuare, permis să practice avocatura în Grecia. Ei văd în imposibilitatea de a vota din țara în care își au reședința în cadrul alegerilor legislative din Grecia o încălcare atât a Constituției Greciei, cât și a Convenției. Ingerința în dreptul lor de vot decurge din obligația acestora să se deplaseze în Grecia pentru a-și putea exercita acest drept. Reclamanții admit că, în cadrul alegerilor legislative, pot, cu siguranță, să se deplaseze cu avionul la Samos și Thessaloniki, orașele lor natale respective. Acest lucru însă nu schimbă conținutul plângerii lor, și anume că aceștia ar trebui să suporte cheltuieli considerabile și că viața lor de familie și profesională ar avea de suferit de vreme ce ar fi obligați să lipsească de la locul de muncă și din familie pentru câteva zile.

53. Reclamanții consideră că, reieșind din textele Consiliului Europei, și anume din Rezoluția 1459 (2005) și din Recomandarea 1714 (2005) a Adunării Parlamentare, precum și din Codul bunelor practici electorale elaborat de Comisia de la Veneția, Statele membre au obligația de a eficientiza dreptul de vot. Ei notează că, potrivit studiului la care s-a referit camera în hotărârea sa din 8 iulie 2010, cel puțin douăzeci și nouă de State membre ale Consiliului Europei garantează, în practică, dreptul de vot al expatriaților în cadrul alegerilor legislative.

2. Guvernul

54. Guvernul consideră că posibilitatea recunoscută de Constituție de a reglementa prin lege exercitarea dreptului de vot al alegătorilor din afara Greciei nu este un factor

decisiv în determinarea existenței unei încălcări a art. 3 din Protocolul Nr.1 în cauza de față. Guvernul subliniază, în special, că, pe lângă faptul că nu impune nicio obligație legislatorului, art.51 paragraf 4 din Constituție, are un conținut facultativ. În plus, jurisprudența Curții cu privire la art. 3 din Protocolul Nr.1 recunoaște că Statele contractante beneficiază de o amplă marjă de apreciere în privința organizării sistemului lor electoral. De asemenea, guvernul afirmă că în conformitate cu art. 51 paragraf 4 din Constituție, modalitățile de votare pentru grecii expatriați trebuie stabilite de majoritatea a două treimi din numărul deputaților, ceea ce confirmă necesitatea obținerii unui consens politic foarte larg la acest subiect. În opinia Guvernului, determinarea acestor modalități este o chestiune politică extrem de complexă și delicată. O recunoaștere generală a dreptului expatriaților de a participa la alegerile parlamentare din țară de la locul lor de reședință în străinătate ar putea crea probleme politice și economice considerabile, nu doar în Grecia, dar și în alte State membre ale Consiliului Europei.

55. Guvernul face trimitere la jurisprudența Curții și fostei Comisii Europene pentru Drepturile Omului privind compatibilitatea cu art. 3 din Protocolul Nr.1 a subordonării dreptului de vot unei cerințe legate de locul de reședință. El susține că, potrivit acestei jurisprudențe, impunerea unei asemenea condiții este justificabilă. Guvernul invocă voința legitimă a legislatorului de a limita influența cetățenilor domiciliați în străinătate în cadrul alegerilor legislative, alegeri axate în primul rând pe aspecte ce-i vizează pe cetățenii cu locul de reședință în țară. În opinia guvernului, expatriații nu pot pretinde de o manieră credibilă a fi afectați de deciziile instituțiilor politice din țară într-o măsură mai mare decât cetățenii greci care trăiesc în Grecia.

56. Referindu-se, în special, la aportul Parlamentului în procesul revizuirii Constituției în 2001, Guvernul arată că legea prevăzută de art. 51 paragraf 4 din Constituție rămâne a fi de natură facultativă. Deși art. 51 paragraf 4 s-a referit pentru prima dată la votul prin corespondență, acesta din urmă era pur opțional. În plus, exercitarea votului prin corespondență trebuia să se supună principiului constituțional al desfășurării simultane a alegerilor parlamentare. Guvernul reamintește, de asemenea, motivele pentru care a fost prevăzută o majoritate de două treimi din numărul deputaților în vederea adoptării legislației vizate în art. 51 paragraf 4 din Constituție, și anume necesitatea unui consens politic dat fiind numărul mare al grecilor cu reședința în străinătate (aproximativ 3 700 000 raportat la 11 000 000 persoane ce locuiesc în Grecia). Guvernul afirmă, de exemplu, că în jur de 1 850 000 cetățeni Greci locuiesc în America iar 558 000 își au domiciliul în Australia. Prin urmare, potrivit Guvernului, partidele politice trebuie să ajungă la cel mai mare consens posibil pentru a evita tensiuni politice pe marginea unei creșteri de facto a electoratului.

57. În opinia Guvernului, cetățenii greci cu titlu de ședere permanentă în străinătate capătă legături sociale, economice, politice și culturale cu țara lor gazdă, unde se situează centrul principal al intereselor lor. În plus, orice comparație între Grecia și alte țări ce acordă cetățenilor lor expatriați dreptul de a vota de la locul lor de reședință trebuie să țină seama de particularitățile specifice ale fiecărui caz aparte, în special numărul cetățenilor domiciliați în străinătate, contextul socio-politic din fiecare țară și sistemul electoral stabilit.

58. Guvernul arată că participarea expatriaților greci la alegerile parlamentare nu poate fi comparată cu exercitarea dreptului de vot în cazul alegerilor pentru Parlamentului European, unde nu este vorba decât de consacrarea unui drept de vot pentru o parte din

grecii expatriați, și anume pentru cei ce locuiesc pe teritoriul Statelor membre ale Uniunii Europene. Ultima fiind o obligațiune ce izvorăște din dreptului comunitar prevăzută de legislația internă.

59. În concluzie, Guvernul reamintește că reclamanții îndeplinesc condițiile stabilite de legea electorală cu privire la exercitarea dreptului lor de vot în Grecia. El reafirmă că problema dreptului de vot al expatriaților de la locul lor de reședință ține de marja de apreciere a autorităților interne care pot decide când și cum să garanteze acest drept.

3. Terțele părți interveniente

60. Liga Elenă a Drepturilor Omului, constituită în 1953, este cea mai veche organizație non-guvernamentală din Grecia și este membră a Federației Internaționale a Drepturilor Omului. Ea atrage atenția asupra situației paradoxale în care se află dreptul de vot al expatriaților de la locul lor de reședință. În timp ce dreptul expatriaților de a participa la luarea deciziilor politice ale “patriei mamă” nu este contestat, principiul în cauză, care a căpătat valoare constituțională, pare a fi inefficient: deși au trecut zece ani de la revizuirea constituțională din 2001, obligația constituțională de a adopta “votul prin corespondență” pentru grecii cu reședință în străinătate nu a fost încă pusă în practică.

61. Dezbaterile cu privire la drepturile politice ale expatriaților au dus la delimitarea schematică a două tendințe opuse, între aceste două extreme situându-se majoritatea pozițiilor și practicilor Statelor, cu diferite variante și nuanțe. Potrivit primei tendințe, noțiunea de comunitate politică are un sens exclusiv teritorial, în timp ce a doua tendință este de a-i conferi acestei noțiuni sensul unei comunități ce depășește cadrul teritoriului, bazată pe legături de solidaritate ce unesc națiunea. Terța parte intervenientă îl citează pe J. Habermas, potrivit căruia noțiunea de autodeterminare democratică a unei comunități “cere ca cei care sunt subiecți ai legii și cei la care se referă legea, să se considere pe ei înșiși ca fiind creatorii legii”. Potrivit terței părți interveniente, acest citat face trimitere la un concept al calității de cetățean conform căruia reședința pe un anumit teritoriu este criteriul decisiv însă nu este absolut necesar ca persoana să aibă locul de reședință pe teritoriul unui Stat pentru a avea sentimentul că are legături vitale cu acest Stat. După cum se poate observa de o manieră din ce în ce mai evidentă în ziua de astăzi, “este posibil să locuiești acasă și departe de ea”. Această abordare transnațională a cetățeniei face ca dezbaterile cu privire la drepturile electorale ale expatriaților ce se bazează exclusiv pe aspectul teritorial al cetățeniei să nu mai fie actuale. Faptul că, în ziua de azi, campaniile electorale se desfășoară în primul rând prin intermediul rețelelor de socializare (Facebook și Twitter) demonstrează că argumentul “distanței” dintre expatriați și țara lor de origine nu mai este la fel de pertinent ca acum douăzeci de ani.

62. În opinia terțului intervenient, răspunsul la întrebarea “trebuie să acordăm drepturi politice expatriaților?” nu poate fi un răspuns de tipul “totul sau nimic”. Acesta consideră că este nevoie de un criteriu obiectiv ce ar permite stabilirea existenței sau inexistenței legăturilor vitale între expatriații greci și Statul Elen și, astfel, să se decidă dacă aceștia trebuie sau nu incluși în electorat. Liga arată că în majoritatea Statelor membre ale Uniunii Europene ce garantează drepturi electorale expatriaților lor, condiția generală este înscrierea în listele electorale ale Statului vizat, la ambasada sau consulatul situat în regiunea în cauză. Respectiv, unicul criteriu care pare a fi, în mod obiectiv, sigur privind punerea la dispoziție sau nu a “votului prin corespondență sau a oricărui alt mijloc de votare corespunzător” este existența listelor electorale la birourile consulare din

străinătate. Răspunsul la cererile diasporei elene de a participa la alegerile din Grecia trebuie să fie unul nuanțat, permițând să se ia în considerare, de o manieră proporțională și echilibrată, modul în care procesul democratic din țara de origine influențează viața expatriaților.

C. Aprecierea Curții

1. Principii generale

63. Curtea reamintește că art. 3 din Protocolul Nr.1 consacră un principiu fundamental al unui regim politic democratic și, respectiv, este de o importanță primordială în sistemul Convenției (a se vedea *Mathieu-Mohin și Clerfayt c. Belgiei*, 2 martie 1987, § 47, Seria A nr. 113). La prima vedere, acest articol pare a fi diferit față de celelalte prevederi ale Convenției și Protocoalelor sale prin aceea că enunță obligația pe care o au Înaltele Părți Contractante de a organiza alegeri în condiții ce asigură libera expresie a opiniei poporului, și nu un drept sau o libertate anume. Totuși, în lumina travaux préparatoires ale art. 3 din Protocolul Nr. 1 și interpretării acestei dispoziții în cadrul Convenției în ansamblu, Curtea consideră că acest articol vizează în egală măsură și drepturi individuale, inclusiv dreptul de a vota și dreptul de a candida în alegeri (a se vedea *Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citat mai sus, § 51). Curtea consideră, de asemenea, că standardele ce trebuie aplicate pentru a se conforma acestui articol trebuie să fie considerate ca fiind mai puțin stricte în comparație cu cele ce se aplică în cazul articolelor 8-11 din Convenție (a se vedea *Ždanoka v. Latvia* [GC], nr. 58278/00, § 115, ECHR 2006-IV).

64. Noțiunea de “limitare implicită” ce reiese din art. 3 din Protocolul Nr.1 este de o importanță majoră pentru determinarea legitimității scopurilor urmărite atunci când se impun restricții asupra drepturilor garantate de acest articol (*Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citat mai sus, § 52). Dat fiind că art. 3 din Protocolul Nr.1 nu este limitat de o listă precisă de “scopuri legitime”, cum sunt acelea enumerate în articolele 8-11 din Convenție, Statele Contractante sunt libere să invoce un scop ce nu figurează într-o asemenea listă pentru a justifica o restricție, atâta timp cât compatibilitatea aceluia scop cu principiul supremației legii și obiectivele generale ale Convenției poate fi demonstrată în circumstanțele specifice ale unei cauze (a se vedea *Ždanoka*, loc. cit.). Cu toate acestea, Curtea este aceea care determină în ultimă instanță dacă au fost respectate prevederile art. 3 din Protocolul Nr.1; ea trebuie să se asigure de faptul că condițiile cărora se subordonează dreptul de vot și cel de a candida la alegeri nu limitează aceste drepturi în așa măsură încât să afecteze însăși esența lor, lipsindu-le de eficacitate. Curtea trebuie, de asemenea, să se asigure că aceste condiții satisfac cerințele egalității, că urmăresc un scop legitim și că mijloacele utilizate nu sunt disproporționate (a se vedea *Tănase c. Moldovei* [GC], nr. 7/08, § 162, ECHR 2010 (extrase), și *Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citat mai sus, § 52).

65. În ceea ce privește, în special, alegerea sistemului electoral, Curtea amintește că Statele Contractante beneficiază de o marjă largă de apreciere în acest domeniu. În acest sens, art. 3 din Protocolul Nr.1 se limitează la a prescrie alegeri “libere” organizate la “intervale rezonabile”, “prin vot secret” și “în condiții ce asigură libera exprimare a opiniei poporului”. Astfel, această dispoziție nu implică nicio “obligație de a adopta un

sistem anume” cum ar fi proporționalitatea sau votul majoritar în unul sau mai multe tururi (*Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citat mai sus, § 54).

66. Există o multitudine de modalități de organizare și funcționare a sistemelor electorale și o multitudine de diferențe în sânul Europei ce țin de evoluția istorică, diversitatea culturală și doctrina politică, pe care fiecare Stat Contractant urmează să le adapteze la propria sa viziune asupra democrației (*Hirst c. Regatul-Unit (nr. 2)* [GC], nr. 74025/01, § 61, ECHR 2005-IX). În baza art. 3 din Protocolul Nr.1, orice lege electorală trebuie apreciată în lumina evoluției politice a țării, astfel încât anumite detalii considerate ca fiind inacceptabile în cadrul unui sistem ar putea fi justificate într-un alt sistem, cel puțin atâta timp cât sistemul adoptat îndeplinește condițiile ce țin de “libera exprimare a opiniei poporului asupra alegerii corpului legislativ” (a se vedea *Yumak și Sadak c. Turciei* [GC], nr. 10226/03, § 111, 8 iulie 2008). În plus, de vreme ce Convenția este mai întâi de toate un mecanism de protecție a drepturilor omului, Curtea trebuie să țină cont de evoluția situației în Statul pârât și în cadrul Statelor Contractante, în general, și să reacționeze, de exemplu, la orice consens ce poate să apară în privința standardelor ce urmează a fi atinse. În acest sens, unul din factorii cei mai importanți în determinarea întinderii marjei de apreciere a autorităților poate fi existența sau lipsa unui numitor comun între sistemele juridice ale Statelor Contractante (a se vedea *Glor c. Elveției*, nr. 13444/04, § 75, ECHR 2009-...).

67. Trebuie constatat de asemenea că în contextul art. 3 din Protocolul Nr.1, obligația primară nu este una de abținere sau non-ingerință, ca și în cazul majorității drepturilor civile și politice, ci una de adoptare din partea Statului a unor măsuri pozitive pentru a “organiza” alegeri democratice (a se vedea *Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citat mai sus, § 50). În această privință, Curtea ține, de asemenea, cont de faptul că dreptul de vot, adică aspectul “activ” al drepturilor garantate de art. 3 din Protocolul Nr.1, nu constituie un privilegiu. În sec. XXI, într-un Stat democratic, prezumția trebuie să fie în favoarea acordării acestui drept unui număr cât mai mare (a se vedea *Hirst (nr. 2)*, citat mai sus, § 59).

68. Prin urmare, privarea de dreptul de vot a oricăror grupuri sau categorii ale populației trebuie să corespundă principiilor fundamentale ale art. 3 din Protocolul Nr.1 (a se vedea *Ždanoka*, citat mai sus, § 105). Curtea reține, de asemenea, că o legislație internă ce impune o vârstă minimă sau criterii de reședință este, în principiu, compatibilă cu art. 3 din Protocolul Nr.1 (a se vedea *Hirst (nr. 2)*, citat mai sus, § 62, și *Hilbe c. Liechtenstein*, (dec.), nr. 31981/96, ECHR 1999-VI). Ea a admis că orice abatere de natură generală, automată și non-discriminatorie de la principiul sufragiului universal riscă să compromită validitatea democratică a organului legislativ ales în așa mod precum și a legilor adoptate de acesta (a se vedea *Hirst (nr. 2)*, loc. cit.).

69. Cât privește restricțiile asupra exercitării dreptului de a vota din străinătate fondate pe criteriul reședinței alegătorului, organele convenției au admis în trecut că acestea pot fi justificate de mai mulți factori: în primul rând, prezumția că un cetățean cu reședința în străinătate este preocupat mai puțin în mod direct sau continuu de problemele cotidiene ale țării de origine și le cunoaște mai puțin; în al doilea rând, cetățenii cu reședința în străinătate au o influență mai mică asupra selecției candidaților sau asupra formulării programelor lor electorale; în al treilea rând, legătura strânsă dintre dreptul de vot în cadrul alegerilor parlamentare și faptul de a fi direct afectat de acțiunile organelor politice astfel alese; și, în al patrulea rând, interesul legitim pe care îl poate avea alegătorul în

sensul limitării influenței cetățenilor din străinătate asupra alegerilor ce privesc aspecte care, deși sunt fundamentale, afectează în primul rând persoanele ce locuiesc în țară (a se vedea Hilbe, citat mai sus; a se vedea, de asemenea, *X și Asociația Y. c. Italiei*, cererea nr. 8987/80, decizia Comisiei din 6 mai 1981, Decizii și Rapoarte (DR) 24, p. 192, și *Polacco și Garofalo c. Italiei*, nr. 23450/94, decizia Comisiei din 15 septembrie 1997, DR 90-A, p. 5). Mai recent, Curtea a considerat că cerința de a satisface condiția cu privire la locul de reședință sau durata șederii pentru a avea dreptul de vot sau pentru a-l putea exercita în cadrul alegerilor nu constituie, în principiu, o restricție asupra acestui drept și nu este, prin urmare, incompatibilă cu art. 3 din Protocolul Nr.1 (a se vedea *Doyle c. Regatului-Unit* (dec.), nr. 30158/06, 6 februarie 2007).

2. Aplicarea în speță a principiilor sus-menționate

70. Curtea observă din start că reclamantii se plâng de faptul că legislatorul grec așa și nu a întreprins până în prezent măsurile necesare pentru a le permite grecilor expatriați să voteze în cadrul alegerilor parlamentare de la locul lor de reședință actual. Respectiv, plângerea nu vizează recunoașterea dreptului de vot ca atare al expatriaților, drept deja recunoscut de art. 51 paragraf 4 din Constituția Greciei în conjuncție cu art 4 din Decretul Prezidențial nr. 96/2007, ci mai degrabă modalitățile de exercitare ale acestuia. Ca și camera, Marea Cameră consideră deci că, în cazul de față, sarcina ei constă în a examina dacă, în pofida lipsei reglementării modalităților de exercitare a dreptului de vot, regimul electoral grec permite, în speță, “libera exprimare a opiniei poporului” și apără “însăși esența ... dreptului de vot”, conform prevederilor art. 3 din Protocolul Nr. 1 (a se vedea *Matthews c. Regatului-Unit* [GC], nr. 24833/94, § 65, ECHR 1999-I). Această examinare se va produce în lumina unei întrebări mai generale cu privire la faptul dacă art. 3 din Protocolul Nr.1 obligă Statele să introducă un sistem ce le-ar permite cetățenilor expatriați să-și exercite dreptul de vot din străinătate.

71. La modul general, art. 3 din Protocolul Nr.1 nu prevede implementarea de către Statele Contractante a unor măsuri ce le-ar permite expatriaților să-și exercite dreptul de vot de la locul lor de reședință. Cu toate acestea, de vreme ce prezumția, într-un Stat democratic, trebuie să fie în favoarea acordării acestui drept unui număr cât mai mare de cetățeni (a se vedea *Hirst* (nr. 2), citat mai sus, § 59), astfel de măsuri cadrează cu această prevedere. Totuși, întrebarea este dacă art. 3 din Protocolul Nr. 1 merge atât de departe încât să impună luarea acestor măsuri. Pentru a răspunde la această întrebare, acest articol trebuie să fie interpretat ținându-se cont atât de dreptul internațional și comparat pertinent (a se vedea *Yumak și Sadak*, citat mai sus, § 127 ; *Demir și Baykara c. Turciei* [GC], nr. 34503/97, §§ 76 și 85, 12 noiembrie 2008), cât și de dreptul național al Statului vizat.

72. În primul rând, cu privire la dreptul internațional, Curtea constată că nici tratatele internaționale și regionale pertinente - cum ar fi Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Convenția Americană a Drepturilor Omului sau Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor - nici interpretarea acestora de către organele internaționale competente nu oferă o bază pentru a ajunge la concluzia că dreptul de vot al cetățenilor ce nu se află temporar sau permanent pe teritoriul Statului lor include obligarea Statului în cauză să asigure exercitarea acestui drept în străinătate (a se vedea paragrafele 26-31 de mai sus).

73. Este adevărat că, pentru a eficientiza dreptul de vot la alegerile naționale, organele Consiliului Europei au încurajat, inter alia, Statele membre să le ofere cetățenilor lor din

străinătate posibilitatea să participe cât mai mult posibil în procesul electoral. Astfel, Rezoluția 1459 (2005) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (a se vedea paragraful 21 de mai sus) indică faptul că Statele membre ar trebui să întreprindă măsuri adecvate pentru a facilita pe cât e posibil exercitarea dreptului de vot, în special votul prin corespondență. În plus, în Recomandarea 1714 (2005), Adunarea Parlamentară i-a cerut Consiliului Europei să-și dezvolte activitățile sale ce vizează îmbunătățirea condițiilor ce permit o exercitare eficientă a drepturilor electorale ale grupurilor ce întâmpină dificultăți deosebite, printre care sunt și expatriații. Comisia de la Veneția, la rândul său, a constatat că, începând cu anii 1980, recunoașterea dreptului de vot extern a câștigat teren în Europa. Deși a recomandat ca Statele membre să faciliteze exercitarea dreptului de vot al expatriaților, aceasta nu vede acest lucru ca fiind o obligație. În opinia Comisiei de la Veneția, este vorba, mai degrabă, de o posibilitate de care ar trebui să țină cont legislatorul fiecărei țări, îndemnat să pună în balanță, pe de o parte, principiul sufragiului universal și, pe de altă, nevoia siguranței votului, precum și considerente de ordin practic (a se vedea, în special, paragraful 25 de mai sus).

74. Prin urmare, ceea ce reiese dintr-un studiu comparat al legislației Statelor membre ale Consiliului Europei este că deși, în marea lor majoritate, acestea le permit cetățenilor lor să voteze din străinătate, există unele State ce nu autorizează acest lucru (a se vedea paragraful 38 de mai sus). Totuși, în ceea ce privește Statele ce autorizează votul extern, o analiză mai aprofundată arată că exercitarea de către expatriați a dreptului lor de vot nu se produce de o manieră uniformă, ci ia diferite forme. De exemplu, unele țări autorizează votul la secțiile de votare instalate în străinătate, și/sau votul prin corespondență, votul prin procură precum și votul electronic (a se vedea paragraful 34 de mai sus). Durata șederii în străinătate este un alt factor de care Statele membre țin cont. Unele acordă dreptul de vot doar cetățenilor cu reședință temporară în afara țării, pe când în alte State, cetățenii pierd acest drept după o anumită perioadă de timp (a se vedea paragraful 35 de mai sus). Mai mult decât atât, unele State Contractante au prevederi ce le permit cetățenilor lor expatriați să-și aleagă reprezentanți în parlamentul național, în circumscripții electorale create în străinătate (a se vedea paragraful 37 de mai sus). În fine, în majoritatea Statelor membre ce autorizează votul extern, persoanele ce doresc să beneficieze de această posibilitate trebuie să se înscrie până la o anumită dată limită în listele electorale de pe lângă autoritățile țării de origine sau reprezentanțele diplomatice sau consulare din străinătate (a se vedea paragrafele 39-45 de mai sus).

75. Pe scurt, niciunul din instrumentele juridice examinate mai sus nu o oferă o bază pentru a concluziona că, la etapa actuală a dreptului, Statele sunt obligate să facă posibilă exercitarea dreptului de vot al expatriaților săi. Cât privește modalitățile de exercitare ale acestui vot prevăzute de Statele membre ale Consiliului Europei ce autorizează votul din străinătate, la etapa actuală există o varietate de astfel de modalități.

76. În al doilea rând, în ceea ce privește legislația națională în cauza de față, Curtea observă că art. 51 paragraf 4 din Constituție prevede că “modalitățile exercitării dreptului de vot al alegătorilor ce se află în afara teritoriului național pot fi stabilite prin lege...”. Consiliul Științific al Parlamentului a considerat, la rândul său, în raportul său din 31 martie 2009 asupra Proiectului de lege cu privire la exercitarea dreptului de vot în cadrul alegerilor parlamentare al alegătorilor greci domiciliați în străinătate, că autorizarea exercitării acestui vot din străinătate este mai degrabă o opțiune decât o obligație pentru legislator, totodată subliniind că doctrina juridică nu este unanimă la acest subiect (a se

vedea paragraful 19 de mai sus). În concluzie, se pare că deși art. 51 paragraf 4 din Constituție îi permite legislatorului să concretizeze exercitarea dreptului de vot al expatriaților greci de la locul lor de reședință, acesta nu este obligat să o facă. În aceste condiții, și ținând cont de considerentele expuse mai sus (a se vedea paragraful 75), Curtea consideră că nu este sarcina ei să le indice autorităților naționale când și cum să concretizeze art. 51 paragraf 4 din Constituție.

77. În plus, din 2000, autoritățile elene au încercat de mai multe ori să aplice prevederile art. 51 paragraf 4. De exemplu, în timpul revizuirii constituționale din 2001, conținutul acestor prevederi a fost precizat, specificându-se că principiul votului simultan nu exclude exercitarea dreptului de vot prin corespondență sau prin alt mod corespunzător, cu condiția ca numărarea sufragiilor și anunțarea rezultatelor să se producă în același timp (a se vedea paragraful 16 de mai sus).

78. De asemenea, trebuie menționată inițiativa legislativă din 2009, ce viza adoptarea legii prevăzute de art. 51 paragraf 4 din Convenție: un proiect de lege depus la 19 februarie 2009 la Parlament de către Miniștrii Afacerilor Interne, Justiției și Economiei, ce fixa modalitățile exercitării dreptului de vot în cadrul alegerilor legislative de către alegătorii greci expatriați. Proiectul de lege nu a fost adoptat, deoarece nu a obținut cele două treimi din numărul total al voturilor deputaților necesar în temeiul art. 51 paragraf 4 din Constituție așa cum a fost el modificat după revizuirea din 2001.

79. În ultimul rând, cu privire la situația specifică a reclamanților, Curtea nu are niciun motiv de a pune la îndoială spusele reclamanților conform cărora aceștia mențin legături strânse și continue cu Grecia, urmărind viața politică, economică și socială din țara lor, cu gândul de a se implica în treburile Greciei. Prezumția că cetățenii plecați din țară nu sunt la fel de direct sau continuu preocupați de problemele din țară, respectiv, necunoscându-le la fel de bine (a se vedea paragraful 69 de mai sus), nu este valabilă în speță. Totuși, în opinia Curții, acest lucru nu este suficient pentru a pune sub semnul întrebării situația juridică din Grecia. În orice caz, autoritățile competente nu pot să țină cont de fiecare caz aparte pentru a reglementa exercitarea dreptului de vot, ci trebuie să elaboreze o regulă generală (a se vedea *Hilbe*, citat mai sus).

80. În ceea ce privește perturbările de ordin financiar, familial și profesional pe care reclamanții le-ar fi suferit în cazul în care ar fi trebuit să se deplaseze în Grecia pentru a putea să-și exercite dreptul de vot la alegerile legislative din 2007, Curtea nu este convinsă că acestea ar fi fost atât de disproporționate încât să să afecteze însăși esența dreptului de vot în cauză.

3. Concluzie

81. Având în vedere considerentele enunțate mai sus, nu se poate spune că, în cauza de față, a fost afectată însăși esența dreptului de vot al reclamanților garantat de art. 3 din Protocolul Nr.1. Respectiv nu a existat nicio încălcare a acestui articol.

PENTRU MOTIVELE EXPUSE MAI SUS CURTEA, ÎN UNANIMITATE

Hotărăște că art. 3 din Protocolul Nr.1 al Convenției nu a fost încălcat.

Redactată în limbile franceză și engleză și pronunțată în ședință publică în Palatul Drepturilor Omului, la Strasbourg, la 15 martie 2012, în conformitate cu art. 77 paragrafele 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Johan Callewaert
grefier

Nicolas Bratza
președinte

© **Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2013.**

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Prezenta traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă în niciun fel Curtea, care, de altfel, nu își asumă răspunderea pentru calitatea acesteia. Traducerea poate fi descărcată din baza de date HUDOC a Curții Europene a Drepturilor Omului (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din oricare altă bază de date în care Curtea a făcut această traducere disponibilă. Traducerea poate fi reprodusă în scop necomercial, condiția fiind ca titlul cauzei să fie citat în întregime, împreună cu referirea la dreptul de autor menționat anterior și la Fondul Fiduciar pentru Drepturile Omului. Dacă intenționați să folosiți vreun fragment din această traducere în scop comercial, vă rugăm să contactați publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/ European Court of Human Rights, 2013**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has share it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2013**

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>) où de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.